

Οι Ηλικιωμένοι στην Ελλάδα και η Προσφορά ενός Νέου Θεσμού

Τα Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων

της Αφροδίτης Τεπέρογλου
Κοινωνιολόγου

Αποτελεί αναμφισβήτητο γεγονός, ότι τα τελευταία χρόνια τα θέματα που αφορούν την τρίτη ηλικία, λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν, αλλά και του ειδικού βάρους των ηλικιωμένων στον ελληνικό πληθυσμό, μελετώνται με ιδιαίτερη έμφαση από τους κοινωνικούς επιστήμονες.

Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών έχει πραγματοποιήσει μια σειρά από έρευνες για την τρίτη ηλικία.

Η παρούσα έρευνα* είναι η πρώτη που βασίζεται στις μαρτυρίες και τις απόψεις ηλικιωμένων που είναι μέλη των ΚΑΠΗ. Συγκεκριμένα, ύστερα από πρόταση της Διεύθυνσης Ηλικιωμένων του Υπουργείου Υγείας - Πρόνοιας, το ΕΚΚΕ ανέλαβε τη διεξαγωγή έρευνας με θέμα «Αξιολόγηση της προσφοράς των Κέντρων Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων».

Σκοπός της έρευνας ήταν να μελετήσει τις γνώμες των ηλικιωμένων μελών των ΚΑΠΗ γύρω από μια σειρά θεμάτων που αφορούν τα προγράμματα του θεσμού. Ειδικότερα να διερευνηθούν οι επιθυμίες των ηλικιωμένων γύρω από τα προγράμματα των ΚΑΠΗ, να σκιαγραφηθεί η εικόνα των ηλικιωμένων μελών μέσω άλλων παραγόντων όπως δημογραφικών, οικονομικών, εκπαιδευτικής, υγείας.

Το ενδιαφέρον της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι οι χρήστες δηλαδή τα μέλη των ΚΑΠΗ καλούνται να εκφράσουν την άποψή τους και να κάνουν προτάσεις για έναν εντελώς «νέο» θεσμό.

Μεθοδολογία της Έρευνας

Δημογραφικά στοιχεία

Υπενθυμίζεται ότι η έρευνα αφορούσε άτομα 60 ετών και άνω. Απαντήθηκαν 8156 ερωτηματολόγια, 3814 από γυναίκες και 4342 από άνδρες. Αναλυτικότερα στην περιοχή της πρωτεύουσας απάντησαν 1706 γυναίκες και 1724 άνδρες. Στα ΚΑΠΗ των υπόλοιπων περιοχών της χώρας αγροτικών, ημιαστικών και αστικών συμπληρώθηκαν 2108 ερωτηματολόγια γυναικών και 2618 ερωτηματολόγια ανδρών.

Διαπιστώνεται ότι στην έρευνα, μεταξύ των ομάδων ηλικίας τα υψηλότερα ποσοστά κατέχουν οι ηλικίες 65-74 στους άνδρες και 60-74 στις γυναίκες.

Μέλη των ΚΑΠΗ είναι περισσότεροι άνδρες απ' ό,τι γυναίκες.

Οικογενειακή Κατάσταση

Οι έγγαμοι άνδρες καταλαμβάνουν το 76% του συνόλου και οι χήροι το 17%. Στις γυναίκες το ποσοστό των εγγάμων φτάνει το 43% και των χηρών το 49%.

Για τη διαφορά που παρατηρείται μεταξύ των δύο φύλων υπάρχουν διάφορες δημογραφικές ερμηνείες, καθώς και κοινωνικές.

Οικονομική Κατάσταση

Με ποσοστό που κυμαίνεται γύρω στο 60% οι ηλικιωμένοι άνδρες και γυναίκες απαντούν ότι θεωρούν την οικονομική τους κατάσταση μέτρια, ενώ καλή την θεωρεί ένα ποσοστό γύρω στα 23%. Παράλληλα εμφανίζεται πιο συρρικνωμένη η ομάδα εκείνων που θεωρούν ότι βρίσκονται σε κακή οικονομική κατάσταση (16% των γυναικών και 13% των ανδρών).

Η σύνταξη αποτελεί τη βασική πηγή εισοδήματος των ηλικιωμένων ατόμων (γύρω στα 85% και για τα δύο φύλα).

Ως προς τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων τα αποτελέσματα συγκλίνουν στη διαπίστωση ότι οι γυναίκες και ιδιαίτερα όσες ανήκουν στην τέταρτη ηλικία βρίσκονται σε ασθενέστερη οικονομική θέση απ' ό,τι οι άνδρες.

Ως προς το επάγγελμα που είχαν οι ερωτώμενοι πριν τη συνταξιοδότησή τους, διαπιστώνεται ότι οι περισσότεροι ηλικιωμένοι άνδρες εργάστηκαν ως τεχνίτες, γεωργοί, εργάτες, έμποροι, πωλητές.

Οι ηλικιωμένες γυναίκες σχεδόν στο 1/2 του δείγματος δηλώνουν οικιακά. Από τις υπόλοιπες σχεδόν το 21% ήταν γεωργοί, εργάτριες καθώς και απασχολούμενες στην παροχή υπηρεσιών.

Επίπεδο Εκπαίδευσης

Από την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας προκύπτει, ότι οι γυναίκες βρίσκονται σε χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο απ' ό,τι οι άνδρες «Καμιά εκπαίδευση» δηλώνει το 27% των γυναικών της έρευνας, ενώ στους άνδρες το αντίστοιχο ποσοστό μειώνεται στο 10%. Η ερμηνεία της διαπίστωσης είναι ότι, η γυναίκα πριν από χρόνια ήταν περιορισμένη στην φροντίδα της οικογένειας και είχε πολύ μικρή συμμετοχή στις άλλες κοινωνικές δραστηριότητες.

Συγκρίνοντας τις βαθμίδες εκπαίδευσης και των δύο φύλων, παρατηρούμε ότι τα υψηλότερα ποσοστά εμφανίζονται στις υποκατηγορίες «λίγες τάξεις δημοτικού» (γύρω στο 39%) και «απολυτήριο δημοτικού» (32% για τους άνδρες και 23% για τις γυναίκες). Οι υπόλοιπες βαθμίδες εμφανίζουν πολύ χαμηλά ποσοστά.

Αξιζει βέβαια να αναφερθεί ότι η γυναίκα της τέταρτης ηλικίας (δηλ. 75 ετών και άνω) παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό αναφαβήτων (45%), ενώ οι άνδρες της ίδιας κατηγορίας εμφανίζουν ποσοστά γύρω στο 16%.

Οικογενειακές Σχέσεις

Οι ερωτώμενοι άνδρες γύρω στο 85% δηλώνουν ότι έχουν παιδιά. Το αντίστοιχο ποσοστό των γυναικών είναι 81%.

Το 25% των ερωτωμένων δηλώνει ότι συγκατοικεί με τα παιδιά του και το 25% των ερωτωμένων δηλώνει ότι ζουν μόνοι τους.

Η ύπαρξη ή όχι παιδιών σε συνδυασμό με το αν ζουν τα παιδιά μαζί με τους ηλικιωμένους, θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα τις ανάγκες των τελευταίων.

Κι αν μέχρι πρότινος η οικογένεια είχε την αποκλειστική φροντίδα των ηλικιωμένων, οι αλλαγές που επέρχονται στην ελληνική κοινωνία με τη διαμόρφωση άλλων κοινωνικών - οικονομικών συνθηκών επιφέρει και αλλαγή στην οπτική για την περίθαλψη των ηλικιωμένων. Τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα βέβαια μας δείχνουν πως ακόμη η ελληνική κοινωνία δεν έχει ολότελα δεχθεί αυτές τις αλλαγές. Γενικά από τα ευρήματα της έρευνας θα λέγαμε ότι ένα ποσοστό γύρω στο 62% βρίσκεται κάτω από τη φροντίδα των παιδιών του.

Υγεία

Η υγεία όπως είναι φυσικό αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο για τα άτομα της τρίτης ηλικίας.

Το 17% για τους άνδρες και το 11% για τις γυναίκες, απαντά πως δεν έχει πρόβλημα υγείας δεν υποφέρει από καμιά ασθένεια. Απ' όσους υποφέρουν από ασθένειες, δηλώνουν ότι οι σημαντικότερες είναι οι καρδιακές παθήσεις, οι ρευματικές, οι πνευμονικές.

Οι ρευματικές παθήσεις παρουσιάζουν άνοδο, στις γυναίκες όλων των ηλικιών σε όλες τις περιοχές του δείγματος.

Το ποσοστό αναπήρων ηλικιωμένων της έρευνας είναι 10,5% για τους άνδρες και 6,5% για τις γυναίκες.

Κατοικία

Από διάφορες έρευνες διαπιστώνεται ότι οι συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων στις Ευρωπαϊκές χώρες ιδιαίτερα τα τελευταία 20 χρόνια βελτιώθηκαν πολύ για όλες τις ομάδες του πληθυσμού. Ωστόσο οι ηλικιωμένοι συγκρίνονται με τον ενεργό

πληθυσμό βρίσκονται ακόμη και στις ανεπτυγμένες χώρες σε χειρότερη μοίρα.

Από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτει ότι ένα μεγάλο ποσοστό ηλικιωμένων ανδρών και γυναικών ζει σε ιδιόκτητη κατοικία (το 75% των ανδρών και το 69% των γυναικών). Στον αστικό αθηναϊκό χώρο λιγότεροι ηλικιωμένοι διαθέτουν ιδιόκτητη κατοικία απ' ότι στην επαρχία.

Ελεύθερος χρόνος (εκτός ΚΑΠΗ)

Ο τρόπος με τον οποίο περνούν οι ηλικιωμένοι τον χρόνο τους έχει μεγάλη σημασία, γιατί όσο πιο δραστήρια και ευχάριστα περνά η ημέρα τους, όσο λιγότερες είναι οι ώρες της μοναξιάς και της αδράνειας, τόσο περισσότερο εξασφαλίζεται η ψυχική τους υγεία.

Στην παρούσα έρευνα ζητήθηκε από τους ερωτωμένους να αναφέρουν πώς περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους (εκτός από το ΚΑΠΗ).

Από τις απαντήσεις τους, προκύπτει πως υπάρχουν διαφορές μεταξύ ανδρών και

γυναικών. Οι γυναίκες παρουσιάζονται να περνούν τον περισσότερο χρόνο τους, στο χώρο του σπιτιού και της οικογένειας. Ακόμη και στις πιο προχωρημένες ηλικίες αρέσκονται να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο στενό οικογενειακό περιβάλλον. Αντίθετα οι άνδρες δείχνουν πως αναζητούν περισσότερο την συντροφιά, αφού τον περισσότερο ελεύθερο χρόνο τους τον περνούν εκτός σπιτιού. Στην προτίμηση τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών του δείγματος βρίσκεται αρκετά υψηλά η τηλεόραση.

Προσφορά των ΚΑΠΗ

Η πρώτη διαπίστωση είναι ότι το ΚΑΠΗ προσφέρει στους ηλικιωμένους ψυχαγωγία (θέατρο, χορό, διασκέδαση, γλέντι). Η συντροφιά (η παρέα, οι συζητήσεις) αποτελεί για τους ηλικιωμένους του δείγματος, την αμέσως επόμενη προσφορά του ΚΑΠΗ.

Το 42% των ερωτωμένων εκφράζει την ικανοποίηση του από τα προγράμματα και δεν ζητά τίποτα περισσότερο. Ζητούν και

περιμένουν ιατρική περίθαλψη το 8% των ερωτωμένων, ταξίδια, εκδρομές - διακοπές το 9%, δραστηριότητες - εκδηλώσεις - εργασιοθεραπεία το 8%. Άλλα αιτήματα είναι η χρηματική βοήθεια, αυτοκίνητο για τη μεταφορά μελών, καλύτερα κτήρια.

Επισημαίνεται ότι αρνητικά σχόλια για την προσφορά του ΚΑΠΗ είναι σχεδόν ανύπαρκτα.

Προτάσεις - Σκέψεις της Ερευνητικής Ομάδας

Η μελέτη του υλικού της έρευνας «Αξιολόγηση της προσφοράς των ΚΑΠΗ» οδήγησε την ερευνητική ομάδα σε κάποιες σκέψεις.

1. Η ηλικιωμένη γυναίκα, που ανήκει στην τέταρτη ηλικία, βρίσκεται σε υποδεέστερη θέση από οικονομική εκπαιδευτική πλευρά καθώς κι από τις άλλες παροχές, κατοικίας.
2. Από τη στιγμή που η σύνταξη αποτελεί τον κατεξοχήν οικονομικό πόρο των ηλικιωμένων θα πρέπει να μελετηθεί όλο το σύστημα πιο ορθολογικά και ισότιμα.
3. Η έλλειψη παροχής κατ' οίκον υγειονομικών υπηρεσιών είναι ένας από

τους λόγους που κατευθύνει τους ηλικιωμένους στα Νοσοκομεία. Η νοσηλεία και βοήθεια στο σπίτι που προσφέρεται μέσα από τα προγράμματα των ΚΑΠΗ, μπορεί να φέρει κάποια αλλαγή, αν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα δοθεί περισσότερη βαρύτητα και προσοχή.

4. Επιβάλλεται μεγαλύτερη ενεργοποίηση των μελών των ΚΑΠΗ που θα τα οδηγήσει σ' ένα δημιουργικότερο τρόπο ζωής. Εδώ χρειάζεται η οργάνωση νέων προγραμμάτων. Τέλος, διαπιστώνεται ότι τα ΚΑΠΗ αγκαλιάστηκαν από τους ηλικιωμένους μια και δίνουν λύσεις στα πλαίσια του δυνατού ή του εφικτού.

Επίλογος

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της μελέτης, διαπιστώνεται, η θετική απήχηση του θεσμού στους ηλικιωμένους.

Ο θεσμός των ΚΑΠΗ πέρασε ήδη στη συνείδηση των ηλικιωμένων ατόμων.

Γι' αυτό επιβάλλεται ιδιαίτερη προσοχή και σοβαρότητα για τη συνέχισή του.

Γιατί, από τη μια μεριά το πρόγραμμα ανοικτής προσασίας έχει καταξιωθεί στη συνείδηση των ηλικιωμένων, από την άλλη όμως ο θεσμός κινδυνεύει στη συνέχεια να εκφυλιστεί και να πάψει ν' αποτελεί χώρο κοινωνικής παρέμβασης.

Χρειάζεται λοιπόν ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να υπάρχουν αναλυτικά προγράμματα, ουσιαστική κοινωνική εργασία, για να μπορέσει ο θεσμός να εδραιωθεί και να συνεχίσει με τους αρχικούς στόχους.

* Η έρευνα θα δημοσιευθεί από το ΕΚΚΕ. Την ερευνητική ομάδα αποτελούσαν οι: Ε. Κίνια, Μ. Παπακώστα και Μ. Τζωρτζοπούλου.